

บทที่ 1

บทนำ

วนอุทยานป่ากลางอ่าวเดิมเป็นป่าสงวนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 เรียกชื่อว่า "ป่ากลางอ่าว" ต่อมาได้มีการจัดตั้งให้เป็นวนอุทยานป่ากลางอ่าว เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2517 โดยอยู่ในความควบคุมดูแลของสำนักงานป่าไม้เขตเพชรบุรี ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์ป่าแห่งนี้ให้คงอยู่ เพื่อยังประโยชน์ต่อการศึกษาในด้านการป่าไม้ การศึกษาพันธุ์ไม้ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ แม้ว่าในปัจจุบัน วนอุทยานป่ากลางอ่าวจะถูกล้อมรอบด้วยแหล่งชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม โรงแรมและสวนมะพร้าวก็ตาม แต่ก็ยังคงมีสภาพเป็นป่าที่ค่อนข้างสมบูรณ์อุดมไปด้วยพันธุ์ไม้ป่านานาชนิด โดยมียางนา (*Dipterocarpus alatus* Roxb. ex G. Don.) เป็นพันธุ์ไม้เด่น (ชาญชัย, 2519) ขึ้นปกคลุมพื้นที่ป่าเกือบทั้งหมด อีกทั้งยังเป็นป่าพื้นราบที่ตั้งอยู่ห่างชายฝั่งทะเลอ่าวไทยเพียง 300-500 เมตรเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่าวนอุทยานป่ากลางอ่าวแห่งนี้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่ยังคงเหลืออยู่เพียงแห่งเดียวของภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ตามหลักการแบ่งเขตพรรณพฤกษชาติของไทย ที่ควรค่าแก่การศึกษาและสำรวจพรรณพืชอย่างต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับพรรณพฤกษชาติในภูมิภาคแห่งนี้ และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ ส่งเสริมวนอุทยานแห่งนี้ให้คงอยู่เป็นทรัพยากรธรรมชาติของชาติ ที่จะอำนวยประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่ประชาชน สืบนานตลอดไป

สภาพภูมิประเทศ

วนอุทยานป่ากลางอ่าว ตั้งอยู่ในเขตท้องที่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่รำพึง อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ประมาณเส้นรุ้งที่ 11 องศา 15 ลิปดาเหนือ และเส้นแวงที่ 99 องศา 30 ลิปดาตะวันออก เป็นป่าที่อยู่ริมชายฝั่งทะเลทางตะวันตกของอ่าวไทย มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 2 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,200 ไร่ ห่างจากกรุงเทพฯ ไปทางทิศใต้เป็นระยะทางประมาณ 420 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จรด ชุมชน โรงงาน สวนมะพร้าว
ทิศใต้	จรด สวนมะพร้าว ชุมชน โรงแรม ชายทะเล
ทิศตะวันออก	จรด ป่าชายเลน และคลองแม่รำพึง
ทิศตะวันตก	จรด สวนมะพร้าว

มีดินนโดยรอบวนอุทยานป่ากลางอ่าว พื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ราบตะกอนถ้ำน้ำ (alluvial plain) หรือที่ราบเรียบของตะกอนทะเลเก่า (flat to nearly flat terrain of old marine sediment) อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 5-10 เมตร

สภาพภูมิอากาศ

จัดอยู่ในประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู (Tropical Savannah Climate) มีอุณหภูมิสูงสุดตลอดปี และในช่วงแล้งที่เห็นได้ชัดในรอบปี ฤดูกาลแบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน เป็นระยะเวลาประมาณ 7 เดือน ฤดูแล้ง เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม ถึง เดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมีนาคม ถึงเดือนเมษายน (กรมพัฒนาที่ดิน, 2527) จากการพิจารณาข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาของสถานีตรวจวัดอากาศประจำวชิรวิวัฒน์ กรมอุตุนิยมวิทยา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2494-2538 พบว่ามีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 1121.2 มม. จำนวนฝนตกตลอดปี 124.5 วัน เดือนที่ฝนตกมากที่สุดในรอบปี คือ เดือนตุลาคม มีปริมาณฝนเฉลี่ยถึง 231.3 มม. เดือนที่ฝนตกน้อยที่สุด คือ เดือนธันวาคม มีปริมาณฝนเฉลี่ย 27.9 มม. เดือนที่มีวันฝนตกมากที่สุดในรอบปี คือ เดือนสิงหาคม มีจำนวนฝนตก 19 วัน และเดือนที่มีฝนตกน้อยที่สุดในรอบปี คือ เดือนธันวาคมและมกราคม มีจำนวนวันฝนตก 3 วัน อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี 27.3 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปีสูงสุด คือ เดือนเมษายน มีอุณหภูมิเฉลี่ยสูงถึง 29.1 องศาเซลเซียส เดือนที่มีอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ เดือนมกราคม มีอุณหภูมิเฉลี่ย 25.1 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยในรอบปี 77 เปอร์เซ็นต์ เดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยในรอบปีสูงสุด คือ เดือนตุลาคม มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 82 เปอร์เซ็นต์ เดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยในรอบปีต่ำสุด คือ เดือนธันวาคม ตุลาคม มีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย 72 เปอร์เซ็นต์

เนื่องจากวนอุทยานป่ากลางอ่าวอยู่ระหว่างสถานีตรวจวัดอากาศจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และสถานีตรวจวัดอากาศชุมพร จึงได้นำข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยาของทั้งสองแห่งมาใช้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบ

สภาพทางธรณีวิทยา

จากการศึกษาแผนที่ธรณีวิทยาของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าบริเวณวนอุทยานป่ากลางอ่าวอำเภอบางสะพาน มีลักษณะเป็นหินตะกอนและหินแปรชนิด Qal ซึ่งเป็นพวก alluvium ที่เกิดจากการทับถมของทรายจากทะเลหรือจากลำธารในยุค quaternary จนถึงปัจจุบัน (กรมพัฒนาที่ดิน, 2527)

จากการสำรวจแผนที่ดินประกอบรายงานการสำรวจดิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่าดินบริเวณวนอุทยานป่ากลางอ่าวเป็นดินชุดบาเจาะ ซึ่งเกิดจากตะกอนที่ถูกลำน้ำทะเลพัดพามาทับถมกันตามที่ราบชายฝั่ง

ทะเลที่มีสภาพเป็นสันหาคหรือสันทราย สภาพพื้นที่ที่พบมีลักษณะเกือบราบเรียบ มีความลาดชันประมาณ 2-6 เปอร์เซ็นต์ มีการระบายน้ำดีเกินไป ดินมีความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้เร็ว มีการไหลผ่านของน้ำบนดินช้า ระดับน้ำใต้ดินลึกกว่า 2 เมตรลงไป ตลอดทั้งปี(กรมพัฒนาที่ดิน,2527)

ดินบนลึกประมาณ 15-30 เปอร์เซ็นต์ มีเนื้อดินเป็นดินทรายหรือดินทรายปนดินร่วน สีพื้นเป็นสีเข้มมากของสีน้ำตาลปนเทา สีน้ำตาลเข้ม จนถึงสีน้ำตาล ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 6.5-8.0 ส่วนดินล่างที่ลึกตั้งแต่ 30 เซนติเมตรลงไป มีเนื้อดินเป็นดินทรายหรือดินทรายหยาบตลอดชั้นของดิน สีพื้นเป็นสีน้ำตาลปนเหลือง สีเหลืองปนน้ำตาล สีน้ำตาล ถึงสีน้ำตาลแก่ จะไม่พบชุดประโนชั้นของดิน ค่าความเป็นกรดเป็นด่างประมาณ 6.0-6.5(กรมพัฒนาที่ดิน,2527)

จากผลการวิเคราะห์ทางเคมีของตัวแทนดินชุดนี้ปรากฏว่า ดินตอนบนหนาประมาณ 30 เซนติเมตร มีปริมาณอินทรีย์วัตถุต่ำมาก มีการอิ่มตัวด้วยเบสปานกลาง มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวกต่ำมาก มีปริมาณธาตุฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ต่อพืชค่อนข้างต่ำ และมีปริมาณธาตุโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ต่อพืชต่ำมาก ส่วนดินตอนล่างลึกตั้งแต่ 30 เซนติเมตร ลงไป มีการอิ่มตัวด้วยเบสปานกลาง มีความสามารถในการแลกเปลี่ยนประจุบวกค่อนข้างต่ำ มีปริมาณธาตุฟอสฟอรัสที่เป็นประโยชน์ต่อพืชต่ำมาก และมีปริมาณธาตุโพแทสเซียมที่เป็นประโยชน์ต่อพืชต่ำมาก กล่าวโดยสรุปแล้วดินชุดนี้มีปริมาณแร่ธาตุอาหารตามธรรมชาติต่ำ และมีคุณสมบัติทางกายภาพเลว เนื่องจากเนื้อดินเป็นดินหยาบ เป็นทรายจัด เมื่อดินไม่เกาะกัน ทำให้ดินไม่อุ้มน้ำ(กรมพัฒนาที่ดิน,2527)

ลักษณะพืชพรรณ

สภาพป่าเป็นป่าดิบชื้นกึ่งป่าดิบแล้ง เนื่องจากมีความสูงจากระดับน้ำทะเลเพียง 3-5 เมตร และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 1,121.2 มม. เป็นพื้นราบ ไม่มีภูเขาหรือน้ำตก การกระจายของพันธุ์ไม้จึงคล้ายคลึงกันทั้งป่า มีพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่บนนาชนิด อาทิพันธุ์ไม้ที่มีเรือนยอดเด่นสูงประมาณ 25-38 ม. เป็นกลุ่มยางนา ที่ขึ้นกระจายทั่วป่า พันธุ์ไม้ที่มีเรือนยอดรองลงมา สูงประมาณ 10-25 ม. จะเป็นพันธุ์ไม้หลายชนิดขึ้นปะปนกัน ได้แก่ ไม้ยางนาขนาดกลาง ช้อยช้าง ตะเคียนทอง มะม่วงป่า ตั๊กบรณ ชะมวง หรือมะกอกป่า ฯลฯ กลุ่มไม้ที่มีเรือนยอดต่ำกว่า 10 ม. มีด้วยกันหลายชนิด เช่น พลับพลา เปล้า หวดหม่อน ขี้เหล็กเถิด มะหวด เต่าร้างแดง ฯลฯ ในชั้นของพื้นที่ป่าซึ่งมีความสูงไม่เกิน 2.5 ม. ประกอบด้วยไม้พุ่มขนาดเล็ก ไม้เถา ไม้ล้มลุก และหญ้า ซึ่งมีความทนร่วมได้ดีขึ้นปะปนกันอยู่อย่างหนาแน่น ได้แก่ กระทือ บุก กระพ้อ มะกั่ว ตาหนู แดงหนู ม่วงลาย เข็มพระราม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มพรรณพืชที่เป็นพืชอิงอาศัยอีกหลายชนิด เช่น นมเมีย กล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น กะเรกะรอน และพวกเฟิร์น เช่น กระแตไต่ไม้ เก๊กคณาคราช และผักกูดแดง เป็นต้น

การคมนาคม

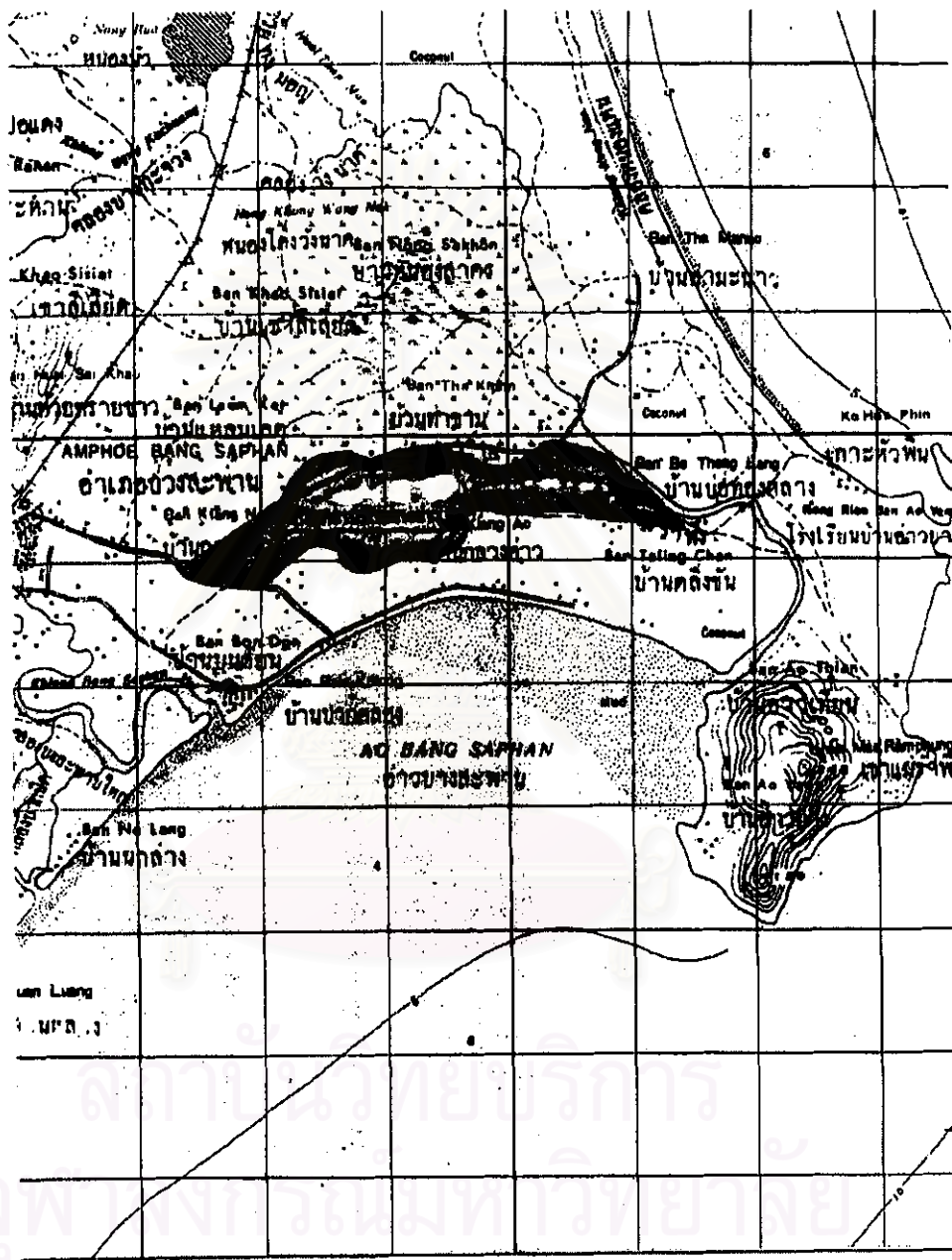
การเดินทางไปยังวนอุทยานป่ากลางอ่าวสามารถไปได้ทั้งทางรถไฟ และทางรถยนต์ ซึ่งมีทั้งรถยนต์ปรับอากาศชั้น 1 ชั้น 2 และรถ บ.ข.ส. ให้เลือกใช้บริการ ทั้งหมดเริ่มต้นที่กรุงเทพฯ และปลายทางที่อำเภอบางสะพาน ระยะทางประมาณ 415 กิโลเมตร จากนั้นจะต้องต่อรถยนต์ หรือรถมอเตอร์ไซด์รับจ้างไปยังวนอุทยานป่ากลางอ่าวอีก 4 กิโลเมตร

ขอบเขตและบริเวณการศึกษา

เนื่องจากพื้นที่วนอุทยานป่ากลางอ่าวมีสภาพเป็นป่าพื้นราบ มีพันธุ์ไม้เจริญคลงกันและค่อนข้างช้ากันทั่วทั้งป่า จึงกำหนดใช้เส้นทางโดยรอบป่า เส้นทางที่ตัดผ่านป่า 3 เส้นทาง และเส้นทางกลางป่าอีก 1 เส้นทาง เป็นเส้นทางสำรวจและศึกษาพันธุ์ไม้ คิดเป็นพื้นที่ที่ศึกษาประมาณ 2 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,200 ไร่ โดยเลือกทำการศึกษาเฉพาะพืชใบเลี้ยงคู่ สภาพพื้นที่บริเวณที่ทำการศึกษาแสดงในแผนที่รูปที่ 1. และภาพที่ 0-6

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อสำรวจ รวบรวม และศึกษาข้อมูลทางพฤกษอนุกรมวิธานของพรรณไม้ดอกชนิดต่าง ๆ ที่ขึ้นอยู่ในบริเวณวนอุทยานป่ากลางอ่าว อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
2. เพื่อจัดทำตัวอย่างพรรณไม้แห้งตามแบบมาตรฐาน ของพรรณไม้ที่ได้สำรวจและเก็บรวบรวมมาไว้สำหรับเป็นตัวอย่างในการศึกษาอ้างอิงทางพฤกษอนุกรมวิธาน และเก็บไว้ ณ พิพิธภัณฑ์พืชศาสตร์จารย์ ถิ่น สุวตะพันธุ์ ภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. เพื่อศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ทางพฤกษอนุกรมวิธาน จัดทำรูปวิธานจำแนกสกุล รูปวิธานจำแนกชนิด และคำบรรยายลักษณะอย่างละเอียดของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด ที่สำรวจพบในบริเวณที่ศึกษา เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานทางพฤกษอนุกรมวิธาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับพรรณพฤกษชาติของประเทศไทยต่อไป

รูปที่ 1 แผนที่แสดงบริเวณที่เริ่มขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์โบราณที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย

หอสมุดกลาง สถาบันวิจัยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยา สถานีตรวจอากาศ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2494-2538

เดือน	ม.ก.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ทั้งปี
ปริมาณน้ำฝน (มม.)													
ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน	44.6	47.0	50.9	40.9	117.2	91.6	91.9	98.3	88.9	231.3	190.7	27.9	1121.2
ค่าเฉลี่ยจำนวนวันที่ฝนตก	2.9	3.8	4.1	4.6	12.8	16.8	16.9	19.3	115.1	16.9	8.7	2.6	124.5
ความชื้นสัมพัทธ์ (%)													
ค่าเฉลี่ย	75	78	77	76	76	77	76	77	78	82	76	72	77
ค่าเฉลี่ยสูงสุด	90	93	92	90	90	89	89	89	90	93	89	86	90
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด	61	64	63	61	62	64	63	64	64	69	65	59	63
ค่าต่ำสุด	28	28	27	30	33	39	41	37	39	42	33	31	27
อุณหภูมิ (°C)													
ค่าเฉลี่ย	25.1	26.4	27.7	29.1	28.9	28.2	27.9	27.7	27.7	26.9	26.4	25.3	27.3
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด	29.9	30.8	32.0	33.5	33.3	32.4	32.3	31.8	32.1	30.8	30.1	29.7	31.6
ค่าเฉลี่ยสูงสุด	19.5	21.0	22.5	24.1	24.8	24.7	24.4	24.4	24.0	23.2	22.3	20.5	23.0
ค่าสูงสุด	35.0	37.8	38.5	39.3	39.1	37.8	37.6	36.9	38.0	35.8	34.5	33.8	39.3
ค่าต่ำสุด	10.5	12.2	16.1	19.5	21.2	21.2	21.4	21.1	20.0	17.9	13.0	11.4	10.5

(ข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรุงเทพมหานคร)

ตารางที่ 2 ข้อมูลทางอุตุนิยมวิทยา สถานีตรวจอากาศ จังหวัดชุมพร ระหว่างปี พ.ศ. 2494-2538

เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ทั้งปี
ปริมาณน้ำฝน (มม.)													
ค่าเฉลี่ยปริมาณน้ำฝน	96.6	61.5	66.8	78.7	180.9	1669.3	180.0	200.8	158.3	289.6	340.3	111.7	1934.5
ค่าเฉลี่ยจำนวนวันที่ฝนตก	7.3	5.6	5.6	7.4	17.4	20.5	21.0	22.7	19.7	19.8	15.1	8.3	170.4
ความชื้นสัมพัทธ์ (%)													
ค่าเฉลี่ย	81	80	78	78	81	82	82	83	84	85	85	81	82
ค่าเฉลี่ยสูงสุด	95	95	95	95	95	95	95	95	95	96	96	94	95
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด	64	62	60	59	64	67	67	69	68	71	71	66	66
ค่าต่ำสุด	34	24	19	30	39	43	42	46	49	46	42	40	19
อุณหภูมิ (° C)													
ค่าเฉลี่ย	25.3	26.4	27.5	28.6	28.0	27.4	27.0	26.9	26.9	26.6	25.9	25.0	26.8
ค่าเฉลี่ยต่ำสุด	30.1	31.3	32.7	34.0	33.1	31.8	31.4	31.0	31.2	30.8	29.8	29.5	31.4
ค่าเฉลี่ยสูงสุด	20.5	21.4	22.3	23.6	24.0	24.0	23.7	23.8	23.7	23.3	22.4	20.7	22.8
ค่าสูงสุด	34.0	36.4	37.8	38.6	38.2	36.1	35.4	35.6	34.8	35.6	37.7	33.8	38.6
ค่าต่ำสุด	12.1	14.7	16.1	19.4	20.9	21.5	19.9	20.8	21.2	18.8	15.1	12.2	12.1

(ข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยา กรุงเทพมหานคร)